אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

"לזכר עולם יהיה צדיק" לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע בז' באדר א' ה'תשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

"עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו" ——— אור ישראל שוורץ (ב')

(שה"ש א';יב', שבת פח:)

"ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב" (לב',ג'). בואו וראו – היה רבי אייזיקל מסלונים אומר – גם המקולקלים שבדור המדבר עמדו במדרגה גבוהה, שהיו מוכנים לוותר על כספם וזהבם כדי לעשות להם אלוהים. ואילו הדורות האחרונים, מוותרים על אלוהים למען כסף וזהב...; גם באמרה זו אמת רבה, אולם מלבד סנגוריה דזעיר אנפין שבה תמיהה רבה מתעוררת על עם ישראל, צאן קדושים, מפרשתנו.

הלא הברקים שהאירו שמי תבל בעת מתן תורה טרם הצטננו, ענן שנקשר בהר עוד לא חלף ועם ישראל – "עם יצא ממצרים" – כבר טומנים ידיהם במעשה עגל? אתמהה!

עלינו לומר כי משה אדון הנביאים זכה ביגיעתו דווקא למדרגה זו שהתורה נכתבה על לוח ליבו, במעיו נספגה נשמת האומה. אולם בין העם לבין התורה הק' הפריד מרחק תהומי, אמיתות התורה לא נקלטה אצלם, ועל כן לא עמדו בניסיון כלשהו, עד שאף "חזרה זוהמתן", "שנה ופירש – יותר מכולן" (פסחים מט:). וכך היא דרכה של תורה שקשה לקנותה ככלי זהב וקל לאבדה ככלי זכוכית. על אחת כמה וכמה כאשר הגיע להם הדבר ללא יגיעה, "לא יגעתי ומצאתי – אל תאמין". שהרי כבר שנינו: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל" וכו'; ראתה – ונשארה שפחה. (וכבר בקריעת ים סוף קינן בליבם הספק [פסחים קיח:], ובעוד מקומות)

ממילא היה מקום לחטא הנורא לצמוח על אף מראות האלוקים שראו בסיני.

באופן קצת שונה, מתבארים הדברים ממשנתו של הרש"ר הירש זצ"ל. הרי העם ביקש "עשה לנו אלוהים... כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". אם נדייק, נמצא שלא חיפשו תחליף לבורא עולם, כי אם "משה" אחר. וזאת מדוע? משום שכל הבנת בנ"י את מהלך הדברים בשגיאה יסודה. הם סברו, כי משה אינו העושה את רצון ה', אלא שהתעלה והחזיק בדרגה רוחנית כזו, שאפשרה לו להטות רצון שמיים, ובכוח זה יצאו מבית עבדים. מאחר שהתקשרותם עם ה' ית' היא פרי יוזמה מצדו של משה, אז כנראה שבכוח האדם ליצור לו את המכשיר שיפעל בעולמות העליונים ואינו כפוי במובן זה לתורה מן השמיים. טרם הוברר להם כי הזיקה היחידה לבורא עולם היא עשיית רצונו, עיצוב חיינו וכל ענייניו ע"פ התורה. " בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך". תפיסה הפוכה מזו היא שגרמה לעשיית העגל.

והקב"ה, הביט לארץ ותרעד, ראה כי שיחת ישראל, "שיחת עמך" אומר ה' למשה, נדמה להם שאתה הוא המוביל והמנהיג המוחלט וזו סיבת חטאם, שאינם רואים את ה' וידו הרמה בכל מהלכם במדבר. "עמך" הם, ולא עמי כביכול. אבל זה אפילו לא מפתיע (אם יורשה לומר) את הקב"ה, "הן בקדושיו לא יאמין", וייתכן והשיעור הקשה הזה מתבקש מאליו דווקא בגלל שלידתו של העם במצרים היא. אך למרות זאת הקב"ה מתריע במשה, ובהמשך גם בעם, כי גזירת כליה מרחפת מעליהם ומדת הדין מתוחה. משה בתגובה מתעקש וחוזר: "..למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים...והנחם על הרעה לעמך". הוא מתחיל ב: "ויחל משה את פני ה' אלוקיו" (ומדייק רבינו בחיי, כי ה' אינו אלוקים לישראל בחטא, אלא רק למשה), ומסיים ב: "..את פני ה' אלוקך" (ל"ד כד'). [אולי לכן נטה את אוהלו מחוץ למחנה, להתנתק מהעם, והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד וגו'].

התורה הק' לא חוסכת בתיאור הדו- שיח בין ה' למשה עבדו. עלינו להעמיק ולראות, אומר הלובביצ'ר, כי התורה הייתה כל עניינו של העניו באדם, והיא נקראת על שמו "...זכרו תורת משה עבדי", אולם כאשר קיומו של עם ישראל עומד בסכנה, אז גם אם אלה שולי העם שקורעים עצמם מתורת ישראל, ויתר משה על התורה ועל חלקו בה **למענם**. מדוע? משום שמשה רבינו ועם ישראל הם מציאות אחת ממש: "משה הוא ישראל, וישראל הם משה" (רש"י במדבר כא',כא'). מסירות נפש של מנהיג יהודי אמיתי גנוזה כאן. אדם שכולל עצמו בכלל "וסלחת לעוננו ולחטאתנו", ואינו יכול לראות ברעתם. כך היא דרכו של רועה נאמן.

על דרך זו דרש הר"מ שפירא מלובלין זצ"ל (מחולל רעיון הדף היומי) את הפס': "ולקח מדם השעיר ומדם הפר" וגו', שבעבודת יום הכפורים מערבים את הדמים זה בזה ומזים מהם יחד על המזבח (יומא נז:), ללמדנו, שהגדול חייב להתמזג עם הקטן ולהיטמע בקרבו, אסור לו לעמוד מרחוק ורק בכוח המיזוג הזה באה הכפרה והמחילה על החטא.

אולם דווקא מתוך הרחמים הגדולים ומסירות הנפש האינ סופית אוחז משה בידו את מידת המשפט עד מיצוי הדין עם החוטאים בקריאת "מי לה' אלי". משה נוהג בקנאות רבה בלי פשרות, אך כבר העיר הרב נריה זצ"ל, כי אין זו קנאות של "רקב עצמות קנאה", אלא קנאה לשם שמיים בזמנה ובמקומה, למען כלל ישראל מתוך אהבתו אליהם.

ונראה לומר בעניותי, שמשה הבין כי יש רגעים שלא ייתכן קיום "ושכנתי בתוכם" בלי שיקדימו לכך "בקנאו את קנאתי בתוכם". בעוד העם מקיים בעיוורון מוחלט "לתאווה יבקש נפרד" מוכרחים לאחד מחדש את השורות ע"י העברת האלילים מקרב העם, כמו שהיה בסיני "ויחן שם ישראל", ובלעדי זה מוטב ויישברו הלוחות ולא תינתן התורה. משום שתורה חקוקה באבן ולא ניתן להתאימה לעם, אפשר רק להתאים את עצמנו אליה. זו גם הסיבה שמתוך ההרג הנורא קנו בני לוי את עבודת הקודש והכהונה, כדאיתא בזבחים [קא:]: "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי" (בהפוך מההיגיון). וכן הוא בנידון דידן.

בדרך אגב, יש להקשות מדוע בחר משה רבינו ע"ה לשבור את הלוחות הראשונות שהיו מעשה אלוקים ממש, מניין היה לו למשה הכוח והאומץ לפעולה כזאת כאשר לא ידע בוודאות שיהיו עוד לוחות, ואולי לא תינתן תורה בשנית ועם ישראל יוותר לא תורה? איך אפשר?

על כך הסביר הגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל (הקדמה לשערי יושר חלק א'), כי בראות משה את המחולות הבין את שפל המדריגה שאליה האדם מסוגל להגיע. משה גם ידע טיבם של לוחות מה הם, כדאיתא בעירובין[נד], שאלמלא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. אין שכחה (כי כל מעשי ה' עומדים לעד)! אז אפשר שיהיה אדם חוטא ומגואל במעשים רעים ובקי בכל חדרי תורה, ונזם זהב באפו של "דבר אחר" הוא בלתי אפשרי. ע"כ שברם, ומכאן והלאה לימוד תורה דורש "פסול לך", היינו **הכנת כלי בלב האדם לקבלת התורה.**

בקצירת האומר, אצטט את הגמ' המפורסמת (בעניין י"ג מידות) שאולי נלמד ממנה גם אנו את השיעור הנצרך תמיד, בין בחודשי התשובה ובין בשאר ימות השנה: "מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור, והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו, כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם". וכבר מבואר בספרים, כי כוונת ה' לומר יעשו ולא "יאמרו" בדייקא, שאם ישראל מתנהגים בדרך של י"ג מידות, ברחמנות, באריכות אף, וכו', אז "ונסלח לכל עדת בני ישראל". (רה"ש יז:)

ועתה, נשובה אל ה' בלבב שלם וישלח לנו משיח צדקנו בב"א. תודה, ושבת שלום.

פרשת "כי תשא"

יז' באדר א' ה'תשס"זז

גיליון מס' 54 (שנה שניה)

****

זמני השבת

ער"ש: 17:10
מוצ"ש: 18:10

זמני השבוע

(משבת כי תשא←יום ו')
(ע"פ אופק תל-אביב)

עלות השחר	4.39-4.46
זמן ציצית ותפילין	5.20-5.26
הנץ החמה(מישור)	6.09-6.16
סו"ז ק"ש מג"א	8.12-8.16
סו"ז ק"ש גר"א	9.01-9.05
סו"ז תפלה	9.58-10.01
חצות היום	11.54-11.55
מנחה גדולה	12.22-12.23
שקיעת החמה	17.38-17.34

הדף היומי: נדרים סד'-ע'

דיני השבוע ומנהגיו

ההפטרה: "ויהי בימים רבים" (מלכים א' יח';א').

העורך: ש"י לאו | **הקלדה:** מוטי פקטר
העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!
העלון מופיע גם באתרי ישיבת "כרם ביבנה" באינטרנט: **עברית:** www.kby.org.il **אנגלית:** www.kby.org

עִנְיְנֵי הַיּוֹם

מהותו האמיתית של פורים קטן

ע"פ שעורו של ראש כולל הרבנות
הרב זכריה טובי שליט"א

איתא בגמרא (מגילה ז.):

"דתניא: קראו את המגלה באדר ראשון ונתעברה השנה, קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני, נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגלה. ר"א בר' יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני, שכל מצוות שנוהגות בשני, נוהגות בראשון. רשב"ג אומר משום ר' יוסי, אף קורין אותה באדר השני, שכל מצוות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון. **ושוין בהספד ובתענית".**

הרא"ש על המקום מחדש, שכל המחלוקת המובאת בברייתא אינה אלא כאשר עיברו את השנה בפורים עצמו, אך אם עיברו את השנה לפני י"ד באדר – הרי הוא כשבט, וז"ל:

"והיכא דנתעברה השנה קודם אדר ראשון אז הוי אדר הראשון כמו שבט...ושווין בהספד ובתענית שאסורים בזה ובזה, פי' אם קראו המגילה בארבעה עשר ובו ביום עיברו השנה אסור בהספד ובתענית אבל בשאר שנה מעוברת נראה לי שמותר בהספד ובתענית".

הרי"ף פירש כפשט הסוגיא וכתב:

"אין בין ארבעה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הא לעניין הספד ותענית זה וזה שוין וכן הלכתא".

וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות מגילה הי"ג: "ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני". ה"חשק שלמה" מביא ראיה לשיטת הרמב"ם מדעת ר"א ברבי יוסי, שלשיטתו תמיד קוראים את המגילה באדר א' ובכל זאת לא מתענין ומספדים באדר ב'. א"כ, אם לר"א לא מתענין ומספדים אף כשלא קוראים את המגילה, מוכח שגם לרשב"ג אין מתענין ומספדים כשלא קוראים את המגילה.

השו"ע בסימן תרצ"ז פוסק:

"יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה ואסורים בהספד ובתענית אבל שאר דברים אין נוהגים בהם, וי"א דאף בהספד ותענית מותרים".

כעת עלינו להבין מדוע לשיטת הרי"ף והרמב"ם ולפסק השו"ע, לא מספדים ומתענין באדר הראשון?

בירושלמי איתא, שבזמן נס פורים אותה שנה היתה מעוברת, שכתוב : "מיום ליום, ומחדש לחדש שנים-עשר הוא חדש אדר", ואם היתה שנה פשוטה, ברור שאדר הוא החודש היב'? אלא ע"כ שהיתה מעוברת, ונס פורים היה באדר א'.

אך א"כ שואל החת"ס, מדוע לא עושים את פורים לגמרי בראשון, וכי מסמך גאולה לגאולה עדיף?

לכן מסיק החת"ס שהבבלי חולק על הירושלמי, ולשיטת הבבלי לא היתה שנה מעוברת בזמן נס פורים, ועל כן עלינו לברר מדוע חוגגים את פורים קטן?

החת"ס הסביר שהמן הפיל פור על אדר א' כי חשב שהשנה תתעבר, אך מכיוון שלא התעברה נקלע לחודש שמת ונולד בו משה רבנו, ואנו מציינים את פורים קטן, זכר למחשבת המן. אך פרושו דחוק בפשט המאורעות.

בסוף הסוגיה במגלה ז. דורשים את הסברה של התנאים לעיל:

"ושניהם (ר"א שסובר שחוגגים באדר א', ורשב"ג שסובר שחוגגים באדר ב') מקרא אחד דרשו: 'בכל שנה ושנה', ר"א בר' יוסי סבר...מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט, אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורשב"ג סבר...מה כל שנה אדר הסמוך לניסן, אף כאן אדר הסמוך לניסן. **בשלמא ר' אליעזר ברבי יוסי, מסתבר טעמא שאין מעבירים על המצוות, אלא רשב"ג מאי טעמא? אמר רבי טבי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. רבי** אלעזר אמר: טעמא דר' שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב: לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית, **ואיצטריך...ואי אשמועינן השנית, הו"א בתחילה בראשון ובשני, קמ"ל בכל שנה ושנה".**

ניתן לומר שיש מכאן ראיה לשיטת הרי"ף והרמב"ם. נראה מלשון הגמרא, שאם לא היה את הטעם של מסמך גאולה לגאולה, רשב"ג היה מודה לר"א שאין מעבירין על המצוות, וקוראים את המגלה **באדר** ראשון. כלומר, רשב"ג מודה שאדר א' הוא גם אדר, אך את הפורים העבירו לאדר ב'. ולכן מובן למה לא מספידים ומתענים.

ועוד יש להוכיח מסוף הגמרא, שאלמלא הפסוק: "בכל שנה ושנה", היינו אומרים שיקראו את המגלה לפי רשב"ג, גם באדר א' וגם באדר ב'.

בגמרא בנדרים נחלקו ר"י ור"מ, האם כשאדם כותב אדר סתם או נודר ומזכיר אדר סתם הוא מתכוון לאדר א' או לאדר ב', ונפסק כר"י שאם אם אומר קונם יין שאיני שותה עד אדר, הכוונה לאדר הראשון. והקשה המג"א על פסק השו"ע שיום זיכרון מציינים באדר ב', ומדוע בנדרים פסק שאדר סתם הוא אדר א'? ותרץ החת"ס שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, שכשאומרים אדר סתם מתכוונים לאדר הראשון, אך ביום זיכרון הולכים אחר האדר האמיתי והוא האדר שבו נחגג הפורים.

הגר"א בביאורו לשו"ע דייק מכך שהגמרא במגילה לא הביאה את המחלוקת של ר"י ור"מ בנדרים, **שאין קשר בין הסוגיות, ושני האדרים הם האדר האמיתי, וצריך לעשות יום זיכרון בשניהם מדינא ולא מחומרא כמו שפסק הרמ"א, ולפי זה מובן מדוע אין מספידים ומתענין באדר ראשון.**

אך כל זה לפי שיטת הרמ"א והגר"א, אך לפי השו"ע שפוסק שאין כלל שייכות ליום זיכרון באדר ראשון, עדיין צריך להבין מדוע אין מתענים ומספידים בפורים קטן.

התוס' בדף ו: במגילה ד"ה ור"א כותב:

"ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה **בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר** הראשון...ולא נהירא...וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה **באדר הראשון".**

הר"ן חולק על תוספות, ואומר שאיסור הספד ותענית וחיוב משתה ושמחה תלויים זה בזה, ולכן הוא כותב: "וקרוב הדבר גם כן, שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון".

ואכן הרמ"א פסק שיש להרבות בסעודה ביום זה כדי לצאת לד עת המחמירים.

הגמ' במגילה (ה:) דורשת:

"שמחה ומשתה ויו"ט, שמחה מלמד שאסורים בהספד, משתה מלמד שאסור בתענית...והכתיב במגילה תענית את יום ארבעה עשר ואת יום חמישה עשר ימי פוריא אינון דלא למספד בהון, ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה".

כלומר, הפסוק מלמד אותנו שמי שחוגג ביום יד' באדר שני, אסור בהספד ותענית גם בטו' וכן להיפך, ומקור האיסור הוא מגילת תענית. הנפק"מ היא באדר שיש בו פורים קטן (שנה עוברת), שאז הפסוק לא חל, האיסור להספיד ולהתענות הוא רק ממגילת תענית, ואין עניין להרבות במשתה ושמחה.

מכאן הוכחה לתוס' שאין חיוב משתה ושמחה כמו שאין בשאר הימים המוזכרים במגילת תענית.

מעין זה כתב המרדכי על הגמ' במגילה:

"אמר ר"מ היינו קודם שבטלה מגילת תענית אבל בזמן הזה כיוון שבטלה מגילת תענית והותרו כל הימים אין אסורין בהספד ותענית אלא בחנוכה ופורים דמתפרסמא מילתא דניסא...אבל י"ד דאדר הראשון כיוון דלית ביה פרסום ניסא...לא עדיף משאר מגילת תענית ומותר בהספד ובתענית".

מוכח מהמרדכי, שגם ביד' באדר א' לא אמרו תחנון משום מגילת תענית.

יוצא לפי הנ"ל, שמה שפסק השו"ע שימי י"ד וט"ו של אדר הראשון אסורים בהספד ובתענית, זה מפני שזה כתוב במגילת תענית, ויד' באדר ראשון שווה לשושן פורים באדר ב' לבני הפרזים, ולא נתבטל כשאר הימים של מגילת תענית שהתבטלו, מפני שהוא פורים.

ממילא, לפי הסבר זה, צודק התוספות, ואין כל עניין להרבות בסעודה ביד' באדר ראשון, אלא רק לא להספיד ולא להתענות. מובנת א"כ, שיטת הרמב"ם והשו"ע.

משא"כ לדעת הרמ"א שכתב לחוש לכתחילה לדעת הר" ן שמחמיר ומצריך משתה ושמחה גם בימי פורים קטן, כי לשיטתו זה נלמד מ"משתה ושמחה".

הַשְׁאֵלָה הַשְּׁבוּעִית

מצות מחית עמלק

הרב בן ציון אלגזי שליט"א

ישנן דעות הסוברות שמצות מחית עמלק אינה מעשה המחיה, אלא המצוה היא התכלית שלא יהיה עמלק בעולם. ברמ"א מובא (ס' תקצ סי"ז), שנהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים או לכתוב שם המן עליהם ולמוחקו על דרך "מחה תמחה", ואם אכן המצוה היא התכלית שלא יהיה עמלק, עדיף שלא לצור צורתו ולא לכתוב את שמו כלל, מאשר לצור צורתו, לכתוב אותו ולמחוק?

התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא

התשובה לשבוע שעבר: שאלנו, הרי לרשב"א הנאת הגוף מציצית אינה הנאה, וא"כ למה יש איסור שעטנז בציציות? ויש לחלק, שמצות ציצית היא, שאם אדם מתכסה להנאתו בבגד של 4 כנפות הוא חייב להטיל בו ציצית. כלומר סיבת ההתכסות היא סיבה אישית, כי לו הנאה בכך ולא משום ציווי התורה, לכן עצם ההנאה מהבגד אינה הנאה של מצוה. משא"כ דברי הרשב"א העוסקים באדם הבא לקיים את מצות התורה, שאם יש לו הנאת הגוף מעצם קיום המצוה, אומרים לו "מצוות לאו ליהנות ניתנו".

שמיטת כספים

ר' ניר ישי

עיונים בהלכות שביעית ע"פ חוברות מכון "צורבא מרבנן"

האם שמיטת כספים נוגעת למעשה בימינו?

כותב הרמב"ם בעניין זה: "מצות עשה להשמיט המלווה בשביעית, שנאמר (דברים טו, ב): "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו". והתובע חוב שעברה עליו שביעית, עבר על לא תעשה, שנאמר (שם): "לא יגוש את רעהו ואת אחיו".

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג. שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף. ודבר זה קבלה הוא. אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ ובין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שמיטת קרקע (של יובל), אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום. ואע"פ שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל.

מאמתי חלה מצוה זו?

כתב הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל ט, א–ד):

אין השביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (שם, שם, א- ב): "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה, וזה דבר השמיטה", ושם הוא אומר (דברים לא, י): "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות". מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע. לפיכך הלוה את חברו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה. וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית, אבד החוב".

וכן פסק השולחן ערוך (חו"מ ס' סז ס"ל):

"אין שביעית משמטת אלא בסופה, לפיכך המלוה את חבירו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה בבית דין, וכשתשקע השמש בליל ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב".

מה הטעם לשמיטת כספים?

כתב ספר החינוך (מצוה תעז):

"מצות השמטת כספים בשנה שביעית לעזוב החובות בשנת השמטה, ועל זה נאמר [דברים ט"ו, ג'], ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ... ללמד נפשנו במדות המעולות מדת הנדיבות ועין טוב, ונקבע בלבבנו הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמר, אפילו הלויתיו ממוני והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט בידו המלוה, שלא לגזול ושלא לחמוס משלו לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון".

האם באמת עלי לוותר על כל החובות שחייבים ליי?

למדנו במסכת גיטין (לו.):

"אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול; וזה הוא גופו של פרוסבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית".

טַעֲמֵי המנהגים

חלות שבת, הדלקת נרות

ע"פ אוצר טעמי המנהגים לר' שמואל פינחס גלברד

ללחם שאופים לכבוד שבת ויו"ט קוראים חלות. (אוצר דר"מ עמ' 132)

הואיל ולחם זה היו עקרות הבית אופות בעצמן, לא כלחם של כל ימות השבוע שהיו קונים מן האפוי אצל הנחתום, לפיכך קראו ללחם חלות, כדי להזכיר שיש להפריש ממנו חלה כדין. (אשל אברהם או"ח סו"ס רס)

נשים שרגילות להדליק בכל ערב שבת יותר משני נרות (שבעה או כמנין בני הבית), כשהן בדרך מדליקות רק שני נרות. (מנהג י"ת ס' רסג אות ב')

משום שמניחים שבשעה שקיבלו עליהם להדליק יותר משני נרות, התכוונו לנהוג כך רק בהיותן בבית, לכן קבלתן זו נחשבת על תנאי. (שם בשם שו"ת בית ישראל ס' קמח)

נרות שבת מדליקות הנשים ולא האנשים. (או"ח ס' רסג ס"ג)

1. משום שהנשים מצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית. (רמב"ם שבת פ"ה ה"ג)
2. לפי שהאדם הראשון היה אורו של עולם, דכתיב: 'נר ה' נשמת אדם', והאשה הכשילתו בעץ הדעת וכתבה נרו של עולם, לפיכך מצוותה בנר שבת לכפרה על הנר שכבתה. (ערוך השולחן ס' רסג ס"ז בשם המדרש)

יש נוהגים שהאנשים מכינים את הנרות להדלקה. (מג"א ס' רסג ס"ק ז')

למרות שמצות ההדלקה מוטלת על הנשים יותר מאשר האנשים, חייבים בה גם האנשים, ובהכנת הנרות הם משתתפים אפוא בקיום המצוה. (ב"ח, ס' רסג ד"ה "ומ"ש")

לעילוי נשמת

אחותי **ד"ר תחיה נועה אסתר שוורץ- סיריס ע"ה**
בת ר' משה שוורץ יבלח"א
נלב"ע בי"א באייר ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה
הונצח ע"י אור ישראל שוורץ (ב') יבלח"א ומשפחתו שיחיו

מזל טוב
לר' שלמה בנימין, להולדת הבת, נועם.
לנעם פיגנבאום (ד'), לנישואיו.
לעמרי ישראל קראוס (ו') לנישואיו.

יגיעה ותוצאה – יחם ישר?

אסף איטח (א')

ב פרשת כי תשא (תחילת פרק ל"א) ה' מדבר אל משה ומצוה אותו למצוא את בצלאל, משום שה' נתן בו רוח חכמה על חכמתו. כל זאת כדי שבצלאל יצליח לבנות את כל מה שציוה הקב"ה את משה: המשכן, כליו ובגדי הכהונה, ולהגיע לתוצאה אמיתית, נדרשת, חכמה מיוחדת. מהסתכלות בפשט הפסוקים בפרשות הקודמות שתיארו לנו את המשכן, כליו וכו', אנו נפעמים מגודל החכמה ועוצמת הדקדוק שנדרשות בבנית המשכן, כליו ובגדי הכהונה, וכל זאת עשה בצלאל.

ידוע, מה שאומרים על הפסוק: "בלב כל **חכם לב** נתתי חכמה" (**שמות** ל"א, ו') ועל הפסוק: "יהב חכמתא **לחכימין**" (**דניאל ב'**, כ"א): הקב"ה נותן חכמה למי שכבר יש לו חכמה ומכין עצמו לקבלת השפע, או על פי הפסוק בדניאל, שצריך להיות חכימין כדי לקבל חכמתא.

"כי עבד בצלאל במשכן בר כמה הוי? בר תליסר" (**סנהדרין ס"ט**:). הגמרא מספרת שבצלאל כאשר בנה את המשכן, היה בגיל שלוש עשרה! ובנוסף, מעוד מימרא של חז"ל מוכח, שלבצלאל הייתה חכמה עליונה: הגמרא בברכות (נה.) אומרת: "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנראו בהן שמים וארץ".

בעל ה"**ברכת מרדכי**" על פרשתנו מתפעל מהדבר עד מאד, ברור שחכמת בצלאל הגיעה מן השמים, אך על פי מה שפרשנו, חייבים לומר שבצלאל עשה הכנה: הכין את הכלים לשפע, או בלשון אחרת: היה חכם לב עוד לפני שננסכה בו חכמה עליונה.

אומר ה"**ברכת מרדכי**": צא ולמד! בצלאל היה בן שלוש עשרה בסך- הכל, ועם כל זאת עשה הכנה וקנה כלים לקבלת כל החכמה העצומה שניתנה בו לבסוף. ע"כ צריך להבין כמה כוחות טמונים בנו: אם בצלאל הצליח להכין את הכלים לקבלת כל החכמה האלוקית כבר בגיל כה צעיר, גם אנו יכולים להכין את הכלים ולפתח את השכל שלנו, עד שנגיע להכנה של בצלאל שכולנו יכולים להגיע אליה, ונתפלל לה' בבקשה שיתן לנו חכמה, ובעז"ה באמת נגיע לרמתו של בצלאל.

בספר דברים (**פרק ל'**) הכתוב מזכיר משפט מוכר מחז"ל: "לא בשמים היא" (**בבא מציעא נט**:, **עירובין נה**.). הרוב מפרשים בפשטות שכל אחד יכול ללמוד תורה, אך במסכת עירובין, מלבד מה שפרשנו, מוסיף אבדימי עוד דבר ורש"י מבאר אותו, וז"ל: "הא דאמרן **דצריך לטרוח ולהעמיד סימנין ולהערים בתחבולות** כדי שתתקיים התורה בלומדיה, היינו דר' אבדימי דמפרש דיוקא דקרא, שאם בשמים היא צריך אתה לעלות אחריה" עכ"ל.

לאור פרוש רש"י בפירוש אבדימי נלמד, שבכל אחד נתון הכוח ללמוד תורה, אבל אנו חייבים להשקיע גם מצדנו, ועל כן הוא מצריך להעמיד סימנין וכו'.

הרמח"ל בדרך עץ החיים משווה את התורה לשכל, וזלה"ק:

"זה תראה כי שנים **בתכונה אחת נבראו** [ע"פ **אותו עיקרון נבראו**], שכל האדם והתורה המשכלת. על התורה נאמר: "הלא כה דברי כאשר נאם ה'" (**ירמיה כ"ג, כ"ט**) וכו'. **ואף גם זאת**, הנה בדקדוק גדול נמשלה התורה לאש ובהשוואה מדוקדקת, כי כאשר תראה הגחלת, שאינה מלהיבה, והשלהבת היא **בתוכה** כמוסה וסגורה, אשר בהפיח בה אז תתפשט ותתלה ותצא מתרחבת והולכת, **ובשלהבת ההיא נראים מיני גוונים מה שלא נראה תחילה בגחלת**, והכל **מן הגחלת** יוצא, כן התורה הזאת אשר לפנינו [כדברי הנביא]. וכנגדה, שכל האדם עשוי כן כי גם כן יש לו כוח השגה רבה, אך כאשר יתלהט בכוח ההתבוננות [שע"י התבוננות מלהיב ומלבה את אש המוח]" עכ"ל.

מפרש **שיח חיים** את דברי הרמח"ל (עמוד נה): הן התורה והן השכל נמשלו לגחלת של אש, שכאמור האש שוכנת בתוך הגחלת, אך יש להוציא את האש "מן הכוח אל הפועל". אנו נדרשים להפיח בגחלת רוח, וכך תצא הלהבה בעוצמתה ובגווניה שעד עתה לא היו אלא בכוח.

ממשיך הרמח"ל ונותן לנו את הדרך להגיע לליבון הגחלת, וז"ל:

"אך כאשר משתדל האדם להבין וקורא וחוזר וקורא ומתחזק להתבונן- הנה כל- כך מתלהטים האורות ההם ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת,

ועל זה אמר התנא: "הפוך בה והפוך בה דכלא בה" (**אבות ה' כ"א**), כי צריכים העוסקים להיות הופכים והופכים עד שתתלהב כמעשה האש ממש" עכ"ל.

ומסביר את דבריו **השיח חיים** כך: הקב"ה נתן לנו כוח, אבל ה' לא רצה לתת חוכמה עליונה בלי יגיעה. ולכן, על מנת להגיע לחוכמה העליונה, אנו צריכים ללבות את האש ע"י התבוננות.

ועוד ראיתי, בספר **שיחות מוסר** (**הרב שמואלביץ**) על הפרשה, שתמה ע"פ **פירוש רש"י** שהערב רב הם שחטאו וגררו את כולם אחריהם: איך הערב רב יכלו לחטוא? הרי אנו יודעים ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים" (**מכילתא שמות ט"ו, ב'**)! פלא גדול הוא, היאך חטאו הערב רב אחרי שזכו להכרה והשגה כזו גדולה של מציאות ה' ביציאת מצרים וקריעת ים סוף וכו'? ועוד, הרי לאחר כח ההשגות וההכרות הללו עדיין השפחה נשארה שפחה. ומדוע זה כך, הרי היתה צריכה השפחה להשתנות במהותה לאחר ההכרה שהיתה לה, שהרי היא ראתה יותר **מנביאי ה'**!

עונה **הרב שמואלביץ**:

"**מבואר מזה**, כי ע"י גודל ההשגה וההכרה **כשלעצמה**, **לא תתהפך** מהותו, כי גם כשזוכה להכרה נעלה ועמוקה הרי הוא **עצמו נשאר** במהותו, ולכן השפחה, **אע"פ שראתה יותר מנביאים נשארה במהותה** ובמדרגתה – שפחה, **שזכתה בלא הכנה ועבודה כזוכה מן ההפקר, שלא** כמו נביאים **שהגיעו לנביאותם ע"י יגיעה ועבודה גדולה, שעלו מדרגה** מדרגה עד **שהגיעו לדרגת נביא**, והנבואה היא עליה גדולה **בעצם מהותם**" עכ"ל.

אם כן, ברור מדוע שפחה חטאה בחטא הראשון שנקרה לידה: היא לא השתנתה במהותה והיא לא עשתה כל הכנה ויגיעה לקבל את ההשגות שאליה הגיעה "בחינם".

לעומת זאת, הנביא, הגדרתו שונה לחלוטין כמו שכתב **הרמב"ם** (**הל' יסודי התורה פרק ז' הל' א'**) וז"ל:

"**ואין הנבואה חלה אלא על חכם**, **גדול בחכמה**, **גיבור במידותיו**, **ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם**, **אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד**".

הלכה זו מוכיחה בברור כי כדי להגיע לדרגת **נביא ה'**, צריך האדם לעמול ולעבוד עד שיגיע לדרגה בה הוא מתגבר על יצרו **תמיד**. ומה שאמר **בספר הכוזרי**, כי לכל יהודי יש את הכח להגיע לדרגת נבואה, רק מחזק את הנאמר לעיל.

עוד מקור לדברים שנכתבו מצאתי בספר ליקוטי מוהר"ן (**תנינא מ"ח**), וז"ל:

"**כשאדם נכנס בעבודת ה'**, **אזי מראים לו התרחקות ונדמה לו שמרחיקין** אותו מלמעלה וכו'. **ובאמת**, כל ההתרחקות הוא רק כולו התקרבות, וצריך התחזקות גדול מאוד לבלי ליפול בדעתו, וגם כשרואה שעוברים כמה וכמה ימים ושנים וכו'. וכל הנ"ל עבר על כל הצדיקים וכו'. וצריך להיות עקשן גדול **בעבודת ה'** לבלי להניח את מקומו, דהיינו מקצת עבודתו שהתחיל וכו'. והעיקר להיות בשמחה תמיד, וישמח עצמו וכל מה שיוכל"- ישמח כמה שיוכל כדי שלא ח"ו יפול **בדעתו**, ודבריו מובנים וע"ש **היטב**.

יהי רצון שנתחזק בכוחותינו, ושלא תיפול רוחנו ונתעלה בשמחה תמיד אכי"ר!

"**וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ**" (לד',כד')

אמרו במסכת פסחים (ח) מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים? שלא יהיו עולי רגלים אומרים: אלמלא עלינו לאכול פירות גינוסר בירושלים, דיינו. נמצאת עליה שלא לשמה.

מכאן אמר הרב קוק זצ"ל, שעליה צריכה להיות לשמה לא לטובת הנאה ורוח מעסקים, ואז יתקיים בנו "ולא יחמוד איש את ארצך", שלא יקומו עלינו מקטרגים רבים כ"כ על בנין הארץ וכאילו גאלנו אותה מאחרים.

שבת שלום